

ОКРЕМІ ПИТАННЯ АКТУАЛЬНОСТІ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

SOME QUESTIONS OF THE RELEVANCE AND EFFECTIVENESS OF POST- GRADUATE EDUCATION OF UKRAINE NATIONAL POLICE

Вадим Селюков
Vadim Seliukov

Анотація

В статті розглянуті питання необхідності післядипломної освіти працівників Національної поліції України в сучасних умовах. Особливу увагу привернуто до зміни парадигми післядипломної освіти працівників поліції в контексті реформування системи Міністерства внутрішніх справ України, євроінтеграційних процесів та важливості такого принципу освіти, як спрямованість на майбутнє. Наголошено, що нормативна регламентація методичної роботи у системі післядипломної освіти поліцейських потребує подальшого удосконалення.

Annotation

The article deals with the need of postgraduate education of National Police of Ukraine in modern conditions. Particular attention is drawn to the paradigm shift of postgraduate education of police officers in the context of reforming the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, European integration processes and the importance of the principle of education as a focus for the future. It was emphasized that the legal regulation of methodical work in the system of postgraduate education of police requires further improvement.

Ключові слова: навчання поліцейських, післядипломна освіта поліції, безперервність освіти поліцейських.

Keywords: police education, postgraduate education of police, police continuity of education.

Вступ

Традиційні елементи ринкової економіки (праця, нерухомість, капітал, земля) в сучасному суспільстві вже не відіграють визначної ролі. Нині найважливішим елементом суспільного устрою країни виступають професійні знання, які набувають небувалого розвитку і значення. «Освіта – це джерело інноваційного потенціалу нації, найважливіший елемент людського капіталу, – зазначає В. Пономаренко, – це сфера діяльності, де потрібно виховувати майбутніх фахівців у дусі пріоритету інноваційного аспекту розвитку, де може здійснюватися трансформація суспільних цінностей у напрямі пріоритетності творчої роботи» [1, с. 7].

Процес навчання та виховання покликаний забезпечити якісну та ефективну підготовку спеціалістів певної галузі праці. Так, підготовка працівників Національної поліції України напряму залежить від якісного забезпечення навчально-виховного процесу у закладах відомчої освіти Міністерства внутрішніх справ України. Навчально-виховний процес, заснований на взаємодії викладання та навчання, спрямований на

пробудження, формування інтелектуальних якостей, рис духовно розвиненої особистості – специфічний вид системно організованої діяльності [2].

Якість відомчої освіти значною мірою залежить від таких факторів, як кадровий потенціал, ефективність оперативного та стратегічного управління мережею відомчої освіти, стан нормативної бази та фінансування галузі [3, с. 60]. Роль педагогічної складової в забезпеченні якості освіти діє як основний елемент кваліфікованої підготовки фахівців правоохоронних органів. Тому педагогічні традиції організації процесу навчання підлягають ретельному вивченню та дослідженню з метою ефективності здійснення підготовки поліцейських. А саме, процес викладання та формування навчального матеріалу для підготовки та післядипломної освіти працівників поліції потребує розробки науково обґрунтованої парадигми та способів здійснення підготовки навчального матеріалу для проведення навчання у відомчих закладах післядипломної освіти Міністерства внутрішніх справ України.

1. Особливості післядипломного навчання поліцейських

Післядипломна освіта в органах Національної поліції України є елементом безперервного навчання.

Навчання – це така різновидність людської діяльності, яка передбачає взаємодію викладача та особи, що навчається, тому воно має двосторонній характер, тобто складається з двох процесів:

- 1) процесу викладання – діяльність викладача;
- 2) процесу навчання – діяльність особи, що навчається, тобто слухача (курсанта) або колективу. Навчання неможливе без взаємодії педагога та слухачів (курсантів), яка буває безпосередньою (викладач та слухач (курсант) спільно реалізують завдання навчання) і опосередкованою (особа, що навчається, виконує завдання, дані викладачем раніше).

Процес навчання може проходити і без втручання науково-педагогічного складу (наприклад, самостійна робота). Процес навчання – це не механічна сума процесу викладання і навчання. Це якісно нове цілісне явище. Суть сучасного навчання – це єдність пізнання і спілкування. Процес навчання включає мету, мотиви, зміст, способи діяльності, він вимагає напруження волі, фізичних та інтелектуальних сил, способів регулювання дій та контролю за їх результативністю [4].

Процес навчання істотно відрізняється від навчального процесу. Поняття «навчальний процес» охоплює всі компоненти навчання: викладача, використовуваний ним засоби і методи викладання матеріалу, слухача (курсанта), який працює під керівництвом викладача на заняттях та самостійно, забезпечення навчального процесу наочністю й технічними засобами. Під поняттям «процес навчання» розуміють взаємодію викладача та слухача (курсанта). Навчання – процес взаємодії викладача та слухача, спрямований на отримання та засвоєння тематичного матеріалу з певного предмету, здобуття навичок та вмінь використовувати набуті знання, та пробудження у слухачів (курсантів) мотивів до активного навчання, самовдосконалення та саморозвитку.

Навчання, як процес, метою якого є забезпечення підготовки особистості до умов реальності в службовій діяльності, повинно в свою чергу забезпечуватись низкою критеріїв, що упорядковують та сприяють процесу навчання, а саме: повнотою знань, яка визначається засвоєнням передбачених навчальною програмою відомостей з кожної навчальної дисципліни, необхідних для розуміння основних ідей, важливих причинно-наслідкових зв'язків; системністю знань, тобто упорядкованістю викладання навчального матеріалу таким чином, щоб кожне наступне знання впливало з

попереднього і прокладало шлях до наступного; усвідомленістю слухачами (курсантами) зв'язків між набутими знаннями та здатністю використовувати їх комплексно; об'єктивною необхідністю саме тих знань, які отримуються під час навчання; прагненням слухачів (курсантів) постійно самостійно доповнювати та корегувати знання; дієвістю знань, що передбачає вміння оперувати ними, швидко знаходити варіативні способи застосування їх із зміною ситуації.

Навчання забезпечує формування у особистості наукового світогляду, тобто сприйняття дійсності, професійної діяльності з наукової точки зору. В свою чергу науковий світогляд є підґрунтям для виховання моральних, трудових, естетичних і фізичних якостей особистості. Основною метою навчання, як спорідненої категорії навчально-виховного процесу, є формування знань, умінь та навичок, що неодмінно у подальшій службовій діяльності знадобляться для виконання поставлених перед працівником службово-трудова завдань. Але не варто забувати про цілі навчання, такі як формування почуття обов'язку і відповідальності, дружби й колективізму, доброти і гуманізму, активної позиції щодо навчання і життя взагалі, а також якості, необхідні майбутньому працівникові будь-якої галузі виробництва: вміння планувати свою роботу, добирати прийоми її виконання, контролювати себе, раціонально використовувати час.

Будь-який освітній процес має на меті певні завдання. Для післядипломної освіти працівників поліції визначені наступні завдання:

- навчання необхідним знанням і спеціальним навичкам для успішного виконання обов'язків із забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності та інших службових завдань;
- удосконалення навичок управлінської діяльності, опанування методик навчання та виховання підлеглих, упровадження в практичну діяльність досягнень науки, передових форм і методів роботи, основ наукової організації праці;
- формування професійної самосвідомості працівників поліції, почуття відповідальності за свої дії, розуміння необхідності постійного вдосконалення своєї професійної майстерності з урахуванням специфіки діяльності в конкретних підрозділах поліції;
- навчання прийомам та засобам забезпечення особистої безпеки при виконанні службових обов'язків, під час надзвичайних подій і в екстремальних умовах;
- удосконалення навиків працівників поліції поводження з вогнепальною зброєю, спеціальними засобами і спеціальною технікою, експлуатації транспортних засобів, засобів зв'язку;
- формування високої психологічної стійкості працівників поліції, розвиток у них спостережливості, пильності, пам'яті, мислення та інших професійно-психологічних якостей і навичок.

Змістовність навчального процесу є одним із головних засобів досягнення позитивних результатів навчання, особливо в закладах післядипломної освіти Міністерства внутрішніх справ України. Саме забезпечення належного рівня змістовності у поєднанні з провідними методами та засобами викладання тематичного матеріалу призводить до підвищення ефективності навчання.

Високий рівень змістовності навчальних тематичних планів занять забезпечується за допомогою закріплення пріоритетних напрямів підготовки особового складу, освіти та науки на внутрішньовідомчому нормотворчому рівні.

Відомо, що складання навчальних та тематичних планів у відомчій післядипломній освіті покладається на відповідні кафедри відомчих закладів освіти. Підготовка планів здійснюється в рамках необхідного для правоохоронця певного виду професійної

діяльності обсягу знань, умінь та навичок. Саме на цьому етапі питання нормотворчості виходить на перше місце серед усіх інших. Видання нормативних актів, що визначають обсяг і сутність матеріалу, яким працівники поліції в залежності від посади повинні вільно оперувати, здійснюється Департаментом персоналу, організації освітньої та наукової діяльності Міністерства внутрішніх справ України.

Для сучасної дійсності, а саме значної інформатизації суспільства, вкрай необхідне передбачення максимально широкого горизонту перспектив розвитку [5].

Сучасні процеси перетворення та зміни в соціально-економічних сферах життєдіяльності суспільства мають досить швидкі темпи. Так, професія правоохоронця, яка потребує високого рівня знань законодавчої та нормативної бази, вимагає від працівника органів поліції постійного удосконалення та оновлення професійних знань. Не можна стверджувати, що зміни в нормативній базі, що визначає напрями та зміст навчання, здатні «наздогнати» сучасні темпи розвитку науково-технічного прогресу, становлення України як правової держави, євроінтеграційних процесів та темпи змін у законодавстві. Як відомо, процес освіти, як вищої, так і післядипломної, базується на принципі випереджувальності. Навчання проводиться на перспективу, тобто забезпечує потреби майбутнього. Враховуючи, що навчання працівників поліції потребує постійного пристосування до суспільних і законодавчих перетворень, процес післядипломної освіти органів поліції набуває особливої актуальності.

Становлення України як правової, демократичної, соціальної та європейської держави має конституційний характер. Тому «сьогодні головним виміром освітньої діяльності має бути формування особистості, яка здатна повноцінно жити й активно діяти у новому світі, постійно самовдосконалюватися, адекватно реагувати на зміни в умовах глобалізації та інформаційно-технологічної революції. Йдеться про зміни технологій, інформації, знань, самих обставин життя. Саме тому сучасна освіта повинна мати випереджувальний характер, тобто бути націленою на майбутнє, на розв'язання проблем нового століття, розвиток ключових компетенцій особистості, формування в неї нової культури, нових способів мислення та діяльності» [6, с. 6]. Випереджувальний характер післядипломної відомчої освіти в системі Міністерства внутрішніх справ України відображає принцип безперервності освіти, як запоруки кваліфікованості працівників поліції. Так, для підвищення якісного рівня змістовності навчання в закладах післядипломної освіти органів Національної поліції необхідне удосконалення методів викладання та способів створення навчального матеріалу з урахуванням майбутніх потреб професії поліцейських. Запровадження проектувальних технологій і наукових способів прогнозування перспективності необхідних знань, умінь та навичок, що здобуваються поліцейськими в закладах післядипломної освіти, сприятиме підвищенню ефективності та актуальності набутих знань і вмінь.

Розробка нормативних документів, що визначають зміст навчання в закладах відомчої післядипломної освіти, має проводитись із використанням нових методів прогнозування знань. Для цього доцільним є створення наукової лабораторії з аналізу підготовки кадрів у Міністерстві внутрішніх справ України, до функціональних обов'язків якої входило б постійне розроблення нормативних актів, що визначають зміст післядипломної освіти та загалом відомчої освіти Міністерства внутрішніх справ України, з урахуванням майбутніх змін у суспільстві та законодавстві країни. Для працівників, що зможуть займати посади в даних лабораторіях, повинні бути запроваджені жорсткі вимоги відбору, а саме: наявність досвіду роботи юристом або науковим працівником в галузі юриспруденції, здібності до ефективного аналізу нормативних документів та політики держави у всіх напрямках. Для заміщення таких посад не є обов'язковим атестування працівників, оскільки прямі посадові обов'язки спрямовані на науково-аналітичну та прогностичну діяльність. Для більш ефективного

функціонування вказаної групи працівників слід запровадити методи моніторингу знань, умінь і навичок працівників поліції на місцях, тобто включення до функціональних обов'язків не системи контролю кваліфікації працівників, а саме аналіз прогалин у підготовці, змін у криміногенній ситуації, методів та способів виконання службових обов'язків працівниками поліції. Такий аналіз доречно проводити не за результатами службової діяльності, а протягом усього процесу виконання службово-оперативних завдань поліцейськими. Результати роботи працівників не повинні слугувати приводом для покарання не досить кваліфікованих серед них, а повинні бути «полігоном» та «точкою відправлення» у професійній діяльності з усунення недоліків.

2. Змістовність навчального процесу під час післядипломної освіти поліцейських

Професійність та кваліфікованість поліцейських прямо залежить від високого рівня освіти та підготовки, які у свою чергу залежать від навчальної програми, що розроблена з урахуванням наукових підходів та практичного досвіду, педагогічної майстерності науково-викладацького складу, фінансування та ін. Тому для визначення і вирішення проблем змістовності та якості навчання у закладах післядипломної освіти належить визначитись із проблемними питаннями його складових елементів, від яких залежить якість навчання, а саме двох основних критеріїв діяльності: педагогічного та методичного.

Змістовність професійної підготовки поліцейських в закладах післядипломної освіти – це єдність змісту та цілей педагогічного процесу, суб'єкта навчально-виховного процесу – професорсько-викладацького складу, що організовує його, об'єкта навчально-виховного процесу (який по своїй суті, за розвитком сучасних тенденцій освітнянської діяльності також виступає і суб'єктом) – працівників поліції (слухачів), засобів педагогічного процесу, матеріально-технічного забезпечення, навчально-методичної літератури, комп'ютерно-інформаційних ресурсів, введення в систему освіти інноваційних технологій.

Отже, якість післядипломної освіти поліцейських залежить від високого рівня наступних показників, таких як: професійна підготовка; кадровий та науковий потенціалу, що задіюються в навчальному процесі; засоби педагогічного процесу; матеріально-технічне та учбово-методичне забезпечення та якості самої особи, що навчається.

Методичне забезпечення, а саме, навчання в закладах післядипломної освіти, здійснюється відповідно до вимог Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах МВС України [7]. Слід зазначити, що нормативного акта, який би регулював організацію методичного забезпечення саме післядипломної освіти, на сьогодні немає, тому процес післядипломної освіти працівників поліції потребує нормативного упорядкування методичної роботи закладів післядипломної освіти Міністерства внутрішніх справ України.

Змістове наповнення навчання в закладах післядипломної освіти Міністерства внутрішніх справ України потребує, в першу чергу, визнання суспільством актуальності та необхідності у післядипломній освіті. Політика держави, що спрямована на актуалізацію післядипломної освіти, повинна бути направлена на забезпечення виконання державних функцій в інтересах всього суспільства та держави. Тому недооцінювати важливість післядипломної освіти, значення якої більш важливе для продуктивної праці в усіх сферах життєдіяльності суспільства, не варто. Отже, змістове наповнення визначається рівнем та сферою суспільної потреби в оновленні знань, умінь і навичок працівників, що забезпечують правопорядок у державі. Тобто те,

що має вивчатися, є необхідною основою діяльності працівників органів внутрішніх справ, а не порожнім багажем інформації.

«Освіта, – визначав А. Ейнштейн, – це те, що залишається після того, як забуваєш все, чому вчили в школі». По суті, освіта – це система умовних рефлексів, які за допомогою систематичного та безперервного їх використання та оновлення набувають ознак безумовних. Підвищення кваліфікації, перепідготовка та спеціалізація призначені для підтримання професійності та майстерності працівників органів внутрішніх справ на високому якісному рівні.

Враховуючи особисті, вікові та професійні характеристики осіб, що проходять навчання в закладах післядипломної освіти Міністерства внутрішніх справ України, визначення змісту, способів, методів та форм проведення навчальних завдань потребує ретельного сучасного науково-психологічного розгляду.

Навчально-виховний процес у закладах післядипломної освіти ніколи не був і бути не може простою «передачею» нових знань. Нові спеціалізовані знання, як ідеальні утворення, формуються завдяки розумовій діяльності слухача (курсанта), але істотною прикметою її є співпраця з викладачем. З одного боку, діяльність слухача (курсанта) «включена» у діяльність викладача, який, щоб привернути увагу слухача (курсанта), використовує навчально-методичний арсенал – від змісту навчального матеріалу, ідей і положень, покликаних ініціювати пізнавальний інтерес, до методів, форм і технологій навчання. З іншого боку, чим більш систематизована діяльність викладача, тим помітніше вона відходить на другий план, поступаючись місцем відповідно ініційованій змістовній, інтенсивній самостійній діяльності слухачів (курсантів) [8].

Так сучасна парадигма освіти та підготовки кваліфікованих працівників спрямована на направлення особи, що навчається в русло самостійної діяльності, активності та бажання розширити (поглибити, оновити) знання, вміння та навички, необхідні для виконання покладених на працівника оперативно-службових обов'язків, потрібних саме цьому працівнику.

Висновки

«Слухача потрібно не вести за руку, а керувати його бажаннями, щоб у майбутньому він був здатний йти самостійно. Такого способу навчання потребує сама природа» [9]. Так система організації післядипломної освіти, з точки зору змістовності та цілей навчання, повинна проводитись саме у напрямі спонукання активності слухачів (курсантів) до самоосвіти та бажання вдосконалюватись. Тому вплив у такому контексті цілей навчання в закладах післядипломної освіти має проводитись здебільшого методом психологічного спонукання та роз'яснення необхідності вдосконалення умінь, знань і навичок.

У результаті навчання мають бути зацікавленні не тільки кадрові підрозділи Національної поліції України, але й важливою умовою функціонування злагодженої системи безперервної освіти є зацікавленість працівників поліції, що проходять навчання в відомчій системі післядипломної освіти Міністерства внутрішніх справ України, в підвищенні свого кваліфікаційного рівня, вдосконаленні та оновленні знань.

Література

1. Пономаренко В. Підвищення якості підготовки фахівців в університеті / В. Пономаренко // Вища школа. – 2010. – № 10. – С. 7-24.
2. Головіна І. Удосконалення професійно-психологічного відбору як складника профорієнтаційної роботи в органах внутрішніх справ / І. Головіна // Вісник Академії управління МВС. – 2010. – № 2. – С. 187-194.
3. Тимошенко О. Організація та управління якістю освіти: проблемні підходи / О. Тимошенко // Вища освіта України. – 2010. – № 1. – С. 60-66.
4. Максимюк С.П. Педагогіка : навч. посіб. / С.П. Максимюк. – К. : Кондор, 2005. – 668 с.
5. Балбеко А. М. Новые подходы к управлению развитием высшей школой и задачи повышения качества высшего образования / А.М. Балбеко // Право и образование. – 2007. – № 12. – С.4-8.
6. Висоцька О.Є. Філософсько-світоглядні та методологічні засади випереджаючої освіти для сталого розвитку / О.Є. Висоцька // Випереджаюча освіта для сталого розвитку як практично-зорієнтована модель реформування галузі в регіоні : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Дніпропетровськ, 31 берез. 2011 р. – Дніпропетровськ: ДОППО, 2011. – С. 6-10.
7. Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах МВС України : наказ М-ва внутр. справ України від 14 лют. 2008 р. № 69. – К. : МВС України, 2008. – 32.с.
8. Максютя М.Є. Філософія у контексті виховально-навчального процесу [Електронний ресурс] / М.Є. Максютя // Мультиверсум. Філософський альманах. – 2007. – № 64. – Режим доступу до журн.: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/75013/03-Maksyuta.pdf?sequence=1>
9. Кант И. Сочинения в 6 т. Т. 2 : Уведомление о расписании лекций на зимнее полугодие: 1765–66 гг. – М., 1964. – 611 с.
10. Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах МВС України : наказ М-ва внутр. справ України від 14 лют. 2008 р. № 69. – К. : МВС України, 2008. – 32.с.

Information about author:

Vadim Seliukov – Candidate of Legal Sciences, Kharkiv National University of Internal Affairs, Kharkiv, Ukraine. E-mail: vadim.selyukov@gmail.com